

Виникнення глобальних культурних світів, здебільшого позбавлених історичної основи, супроводжується стрімким зростанням цікавості до націй та національних культур, які вибудовувалися навколо спільної пам'яті, традицій, міфів і символів та забезпечували людину сенсами та цінностями, що формували оригінальність та самобутність її погляду на світ, а з ним і її конкурентоздатність у сучасному глобальному просторі. Це ж, своєю чергою, означає, що навіть за умови втрати нацією свого політичного пріоритету на міжнародній арені, не варто очікувати її стрімкого знецінення чи занепаду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гіденс, Ентоні Нестримний світ: як глобалізація перетворює наше життя. К.: Альтерпрес, 2004. 100 с.
2. Маркс К., Енгельс Ф. Маніфест комуністичної партії. URL: <https://www.marxists.org/ukrainian/marx-engels/1848/manifesto/index.htm>
3. Ренан Е. Що таке нація. Націоналізм : [антологія / упоряд. О. Проценко, В. Лісовий ; літ.ред. Л. Білик]. [2-ге вид. перероб. і доп.] К. : Смолоскип, 2000. С. 253-263.
4. Сміт Ентоні. Нації та націоналізм у глобальну епоху. К.: Ніка-Центр, 2006. 320 с.
5. Сторожук С. В. Нація як об'єкт історико-філософського аналізу: автореф. дис. ...д-ра філос. наук: 09.00.05 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2013. 33 с.

Наталія СУПРУН

*Доктор економічних наук, професор,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»,
Київ, Україна
suprun.nataliia@gmail.com*

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНОГО ЗГУРТУВАННЯ

Серед найбільш релевантних механізмів забезпечення ефективності суспільного розвитку все частіше називають такий вид господарської організації як соціальне підприємництво (СП), що показало свою ефективність у світовій практиці як одна із найбільш ефективних організаційних форм для вирішення великого спектру соціальних та економічних проблем – боротьби з бідністю та безробіттям, працевлаштування і підвищення інклюзивності соціально-ізольованих груп, зменшення екологічного навантаження економіки на довкілля тощо.

В українському контексті необхідність розвитку СП посилюється тривалою російсько-українською війною, що спричинила критичне загострення соціальних проблем, зокрема – зростання чисельності внутрішньо-переміщених осіб та інших вразливих груп населення.

Місією соціального підприємництва є вирішення чи пом'якшення певної соціальної проблеми, підвищення якості життя та створення позитивної «соціальної доданої вартості», яка примножує національний дохід та рівень соціального капіталу суспільства. Це діяльність, в якій першочерговою метою є не прибуток, а реалізація соціальної місії. З огляду на те, що діяльність СП націлена насамперед на досягнення соціальної мети, дохід та прибуток компанії направляються на вирішення соціальних, або екологічних проблем суспільства. Вирішення цих проблем є можливим за рахунок поєднання матеріальних (фінанси, майно) та нематеріальних активів (соціальна згуртованість, ініціатива, солідарність) і зусиль безпосередніх одержувачів соціальної вигоди у ході соціального підприємництва.

При цьому СП діє бізнес-структура, спроможна генерувати прибуток і використовувати його на вирішення соціальних проблем без залучення бюджетних ресурсів, а також забезпечення сталого розвитку та позитивних соціально-економічних змін у суспільстві. Тому соціальне підприємництво розглядається як ключовий елемент соціальної економіки.

На відміну від традиційної економіки, де соціальні ресурси є інструментом досягнення комерційних цілей, у соціальному підприємстві економічна діяльність є засобом досягнення соціальних цілей.

Водночас, соціальне підприємництво демонструє свою ефективність не лише як економічний інструмент, а і як спосіб посилення соціальної згуртованості та залучення населення до розв'язання проблем суспільства, розвитку тих патернів соціальної поведінки, що, своєю чергою, уможливають зростання конкурентоспроможності економіки та подолання багатьох соціальних суперечностей.

Характерними особливостями соціального підприємництва є інноваційна етика бізнесу, що формується на цінностях згуртованості, солідарності та взаємодопомоги, які поділяють і реалізують у своїй діяльності всі члени організації. Відповідно, управління соціальними підприємствами відбувається на засадах самоврядування та колективної участі: один учасник представляє один голос при вирішенні управлінських завдань.

Специфіка СП полягає в тому, що воно, реалізується переважно у непривабливих для традиційного бізнесу сферах. Проте, діяльність СП у цих сферах створює додаткові можливості за рахунок використання раніше не задіяних у суспільному виробництві ресурсів і тим самим створює конкурентні переваги для соціальних підприємств [3, с.501-502].

У європейських країнах соціальне підприємництво є досить поширеним способом досягнення важливих соціальних цілей через використання бізнес-інструментів. У західній практиці СП має багатосолітню історію і генерує значний обсяг доданої вартості в структурі національних економік. Серед європейських країн найбільше поширення соціальне підприємництво отримало у Великобританії та Німеччині, у кожній із цих країн нараховується понад 100 тис. СП. У Великій Британії налічується 131 000 СП із сукупним оборотом 78 млрд фунтів стерлінгів. СП реінвестують 1 млрд фунтів стерлінгів прибутку у соціальні цілі. В секторі соціального підприємництва на сьогодні працює 2,3 млн працівників (або понад 5% працездатного населення країни). Згідно із даними звіту «State of Social Enterprise Report UK» дві третини СП (69%) надають різноманітні послуги соціально уразливим групам, а 44% СП працює в таких категоріях населення, при цьому 28% – функціонують у депресивних регіонах країни [1].

Найбільш часто СП у Великобританії створюються у сфері послуг (72%), зокрема – освіти (18%), консалтингу (17%), працевлаштування та професійної переорієнтації (14%), а також роздрібною торгівлі (12%). При цьому значна частка СП (28%) функціонує у сфері матеріального виробництва, і зокрема – сільському господарстві (13%). Третина постачальників медичних послуг у громадах є соціальними підприємствами [1].

Соціальне підприємництво у Бельгії, на відміну від інших країн ЄС, охоплює дуже різноманітні галузі, починаючи від охорони здоров'я, соціальної роботи, оптової та роздрібною торгівлі до будівництва. Згідно із національним звітом «The State of Social Entrepreneurship – Key Facts and Figures» близько 51% бельгійських СП є міжсекторальними і діють більш, ніж в одній сфері. При цьому, частка соціальних підприємств, що діють у сфері громадських та соціальних послуг, сфері освіти досить низька, значно нижча, ніж у інших європейських країнах. Близько 75% існують понад 10 років [1].

Значного розвитку в останні десятиліття набуло соціальне підприємництво і в країнах Центральної та Східної Європи, зокрема у Чехії та Польщі, де діяльність соціального бізнесу націлена на вирішення

таких завдань, як створення робочих місць для людей з особливими потребами, сприяння мобільності у сфері зайнятості, екозбереження та охорона об'єктів історичної та культурної спадщини.

В Україні ж, на відміну від західної практики, сектор соціального підприємництва почав формуватися не так давно – близько 20 років і налічує всього кілька сотень активно-діючих соціальних підприємств, які не є досить конкурентоспроможними у порівнянні із традиційним бізнесом. Проте, навіть незначна частка СП з більшою чи меншою ефективністю вирішуює важливі соціальні проблеми, які за визначенням мала б вирішувати держава. Але держава часто не має ні фінансових, ні організаційних ресурсів для вирішення цих проблем та подолання їхніх негативних наслідків.

З початком активної фази російсько-української війни у 2022 р. розвиток соціального підприємництва в Україні набув нового поштовху. В умовах нагальних викликів, коли держава не справляється із навалою соціальних проблем, соціальне підприємництво стало однією із основних форм вирішення їх вирішення. Більшість СП займаються вирішенням проблем, спричинених війною: ресоціалізація, адвокація та подолання стигматизму уразливих категорій населення – вимушених переселенців, людей з інвалідністю та ветеранів війни. Провідними формами соціальних підприємств в Україні зараз є ветеранський та інклюзивний бізнес. Сьогодні ветеранський бізнес налічує понад 200 компаній, серед яких є навіть мережеві ресторани [3].

Проте, попри успішність діяльності даного сектору, в Україні досі не створено відповідного законодавчого підґрунтя для розвитку соціального підприємництва – відсутній спеціальний закон для визначення правового поля діяльності СП (хоча впродовж двох останніх каденцій ВРУ було зареєстровано два різних проекти такого закону, жоден з яких не був прийнятий), ні національної Концепції розвитку цього виду бізнесу, які є майже у всіх європейських країнах.

СП є ефективним механізмом не лише для вирішення істотних соціальних проблем, а й для забезпечення сталого розвитку та позитивних соціально-економічних змін у суспільстві. Тому, його розвиток потребує системної державної підтримки, що має спиратися на вивчення успішних практик та чинних юридичних норм у різних правових системах, порівняння особливостей їх інституційного оформлення задля визначення найбільш релевантних організаційно-правових форм СП. Лише на основі такого системного аналізу можливе обґрунтування практичних рекомендацій щодо перспектив розвитку соціального бізнесу в Україні.

З огляду на ефективність соціального підприємництва як інструменту вирішення багатьох соціально-економічних проблем, ця організаційна форма повинна розглядатись дієвий механізм розбудови соціального капіталу. Розвиток соціального підприємництва допоможе не лише розв'язати ці проблеми у період повоєнного відновлення, а й закласти основи нової моделі економіки на принципах європейських цінностей – інклюзивності, рівності та соціальної згуртованості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний портал Всеукраїнського ресурсного центру розвитку соціального підприємництва. Електронний ресурс. URL: <http://www.socialbusiness.in.ua>
2. Розвиток соціального підприємництва в Україні. Біла книга. Під загальною редакцією Валерія Кокотя. Київ, 2020. 113 с.
3. Супрун Н.А. Напрями та перспективи розвитку соціального підприємництва. Підприємство в Україні: історико-інституційний аналіз; за ред. д.е.н. В.В. Небрат ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Київ, 2019. 501-512 с.
4. The State of Social Entrepreneurship – Key Facts and Figures. URL: <https://www.socialenterprise.org.uk/all-about-social-enterprise/facts-and-figures/>

Вікторія НЕБРАТ

*Доктор економічних наук, завідувач відділу економічної історії,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»,
Київ, Україна
victoria_nebrat@ukr.net*

Назар ГОРІН

*Кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник відділу економічної історії,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»,
Київ, Україна
nazzar@ukr.net*

ТРАДИЦІЇ ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В АКсіОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ СУЧАСНОСТІ

Ключову роль в забезпеченні довгострокового економічного зростання та суспільного розвитку відіграють наука та інновації. Війна, розв'язана росією проти України, показала важливість сучасних технологій, наукової складової воєнно-оборонного комплексу для ефективного протистояння